

УДК 81'373.45

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-27>

ІНШОМОВНІ ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ ТА ЗБАГАЧЕННЯ ВОКАБУЛЯРУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

LEXICAL UNITS OF WESTERN EUROPEAN ORIGIN AND ENRICHMENT OF THE VOCABULARY OF THE MODERN ENGLISH LANGUAGE

Кечеджі О. В.,

orcid.org/0009-0001-0250-7361

старший викладач кафедри перекладу

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Статтю присвячено аналізу етимологічно гетерогенних лексем у вокабулярі сучасної англійської мови. У роботі зроблена спроба комплексного аналізу функціонування лексичних одиниць країн Заходу в системі мови-реципієнта. Обґрунтовано, що із західноєвропейських мов-донорів які здійснили найбільший вплив на словниковий склад англійської є французька та німецька. Було проаналізовано низку словотвірних афіксів французького та німецького походження, які увійшли до англійської мови та утворюють лексичні інновації за аналогією. Окрім того, було розглянуто питання впливу інших західноєвропейських мов, проаналізовано запозичені лексичні одиниці цих мов, а саме – італійської, іспанської, португальської тощо.

Підсумовано, що західноєвропейські мови збагатили англійський вокабуляр та мають певний вплив на творення нових лексичних одиниць за їх участю. З'ясовано, що етимологічно гетерогенні афікси французького та німецького походження відзначаються високою продуктивністю в системі сучасної англійської мови, оскільки, згідно емпіричного матеріалу, спостерігається навіть утворення словотвірного гнізда за їх участю, що в свою чергу свідчить про адаптацію іншомовної лексеми до системи мови-реципієнта. Наведено приклади лексичних інновацій, утворених за допомогою етимологічно гетерогенних елементів західноєвропейського походження. Детально розглянуто групу лексичних одиниць французького походження, які складають значний пласт англійського лексикону. Встановлено, що вони позначають реалії французького суспільства, культури, мистецтва тощо. Розглянуто особливості німецьких запозичень в англійській мові. Виявлено, що вони, головним чином, стосуються науки, техніки та геології.

Проаналізовано лексичні одиниці інших західноєвропейських мов та виявлено найбільш частотні сфери їх узусу. З'ясовано, що вони позначають реалії, мистецтво, кулінарію відповідних країн тощо. Було узагальнено, що французька та німецька мови є основними донорами лексики та словотвірних морфем для англійської. Інші західноєвропейські мови також маркуються певним впливом на вокабуляр сучасної англійської мови.

Ключові слова: мова, вокабуляр, лексеми іншомовного походження, мова-донор, мова-реципієнт.

The article is devoted to the analysis of etymologically heterogeneous lexemes in the vocabulary of the modern English language. The paper attempts a comprehensive analysis of the functioning of Western countries lexical units in the system of the recipient language. It is substantiated that French and German are among the Western European donor languages that have the greatest impact on the English vocabulary. It was analyzed a number of word-building affixes of French and German origin, which entered the English language and form lexical innovations by analogy. In addition, the issue of the influence of other Western European languages was considered. Also, it was analyzed a number of lexical units from them, namely Italian, Spanish, Portuguese, etc.

It is concluded that Western European languages have enriched the English vocabulary and have a certain influence on the creation of new lexical units with the help of them. It was found that etymologically heterogeneous affixes of French and German origin are characterized by high productivity in the system of the modern English language, as, according to our empirical material, it's observed the word-formation nests with them. This fact indicates the adaptation of a foreign lexeme to the system of the recipient language. Examples of lexical innovations formed using etymologically heterogeneous elements of Western European origin are given. It was examined a group of French lexical units, which make up a significant layer of the English lexicon. It is established that they

denote the realities of French society, culture, art etc. The peculiarities of German loanwords in the English language are considered. It was found that they relate to science, technology, geology.

The lexical units of other Western European languages were analyzed. Also, it was identified the most frequent areas of their use. It was found that they denote the realities, art, cuisine etc. It has been summarized that French and German are the main donor languages of lexical units and word-forming morphemes for English. Other Western European languages are also marked by a certain influence on the English vocabulary.

Key words: language, vocabulary, lexemes of foreign origin, donor language, recipient language.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення лексичних одиниць західного походження у сучасній англійській мові полягає у відображенні динаміки розвитку мови та культури в умовах глобалізації. Етимологічно іншомовні лексеми відіграють важливу роль у розширенні лексико-семантичної системи мови-реципієнта, адаптуючи її до змін у суспільстві та відтінюючи нові явища, поняття, ідеї тощо.

З одного боку, лексеми іншомовного походження призводять до збагачення лексичного арсеналу внесенням нових слів та значень, а з іншого боку, вони відображають взаємодії між різними мовами та культурами, стаючи важливим джерелом для розуміння історії та культури мови-джерела. Крім того, вивчення запозичених лексичних одиниць сприяє визначенню напрямків розвитку мови та усвідомленню того, як мова адаптується до нових соціальних, технологічних та культурних контекстів.

Постановка проблеми в лінгвістиці, яка фокусується на аналізі лексичних запозичень в англійській мові, охоплює вивчення процесів та механізмів, за допомогою яких слова та вирази з інших мов потрапляють до вокабуляру англійської мови. Основними аспектами дослідження виступають етимологія лексем, а саме – ретроспективний аналіз історії та шляху введення конкретних лексем іншомовного походження в англійську мову; семантичні зміни, тобто вивчення змін семантики запозичених лексичних одиниць під час їх надходження до вокабуляру мови-реципієнта; соціокультурний контекст – аналіз впливу соціокультурних факторів на використання запозичених лексем в різних контекстах; динаміка мови та інші. Ці аспекти дослідження сприяють глибшому розумінню процесів зміни які відбуваються у мові під час взаємодії з іншими мовами через надходження до її складу етимологічно гетерогенних лексичних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі відомі лінгвісти, які можуть мати інтерес до дослідження лексичних запозичень, включають в себе вчених у галузі семантики, мовознавства та культурної лінгвістики. Серед них маємо зазначити такі імена як Steven Pinker (відомий своїми дослідженнями в галузі мовознавства та когнітивної психології; досліджує різні аспекти мови, включаючи структуру мови, мовленнєвий розвиток, вивчення мови та інші аспекти когнітивної обробки мови у людини), Deborah Tannen (спеціалізується на дослідженнях комунікативного стилю, мовленнєвої лінгвістики) та інші.

В українському мовознавстві питання лексичних інновацій та запозичень займається Ю.А. Зацний, який в своїх роботах розглядає тенденції та процеси розвитку лексико-семантичної макросистеми сучасної англійської мови, тенденції в словотвірних процесах тощо. Серед вітчизняних науковців існує декілька лінгвістів, які розглядали питання лексичних інновацій та запозичень, а також функціонування та адаптації запозиченої лексики: В.П. Сімонок (вивчає питання взаємодії української мови з англійською, французькою та німецькою в процесі їх контактування); Л. Бороденко (аналізує лінгвістичні запозичення в діахронічному і синхронічному аспектах, а також аналізувала різні типи запозичень); Н.О. Попова (розглядала історію становлення корпусу запозичень з англійської мови в українську). Зазначені дослідники вивчали зміни в лексико-семантичній системі сучасної української мови, зокрема явища семантичної деривації. Вони досліджували, як лексичні інновації масмедійного дискурсу, утворені завдяки процесу запозичення, по-різному функціонують у лексичних системах. Однак, не зважаючи на численну кількість робіт, існує певне коло питань які потребують перманентного аналізу, що, в свою чергу, й визначає актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є аналіз впливу західноєвропейських мов на розвиток англійського вокабуляру, а також функціонування етимологічно гетерогенних елементів у лексичній системі сучасної англійської мови, розгляд словотвірних афіксів іншомовного походження, які увійшли до англійської та утворюють лексичні інновації. Об'єктом дослідження є етимологічно гетерогенні лексичні одиниці сучасної англійської мови, а предметом – адаптація лексем західноєвропейського походження до словотворчої системи мови-реципієнта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи лексичний склад сучасної англійської мови, вважаємо доречним наголосити, що багата кількість іншомовних лексичних одиниць має західне походження. Серед західних запозичень найбільш кількісною виявляється група лексичних одиниць французького походження, чому сприяли соціально-історичні умови. Лексичні одиниці французького походження, головним чином, відбивають реалії країни-донора: урядовий сектор (*administer, empire, government*); військові питання (*army, battle, soldier*); питання юриспруденції (*advocate, petition, barrister*). Французькі запозичення останніх часів, головним чином, стосуються «фешин» питань, кулінарії та мистецтва: *boutique, croissantdëcor, haute couture, prêt-à-porter, puree, silhouette* тощо.

Французька мова не тільки сама є джерелом постачання лексичних одиниць до системи словникового складу англійської мови, вона також відіграє роль посередника між англійською та іншими мовами світу. Через французьку мову до лексикону англійської «надійшла» багата кількість лексичних одиниць інших мов-донорів: латинської (*abbë, armoire, plage*); італійської (*bas-relief, gazette, jalousie*); португальської (*ambuscade, espadrille*); провансальської (*auberge, soubrette*); іспанської (*bagasse, quadrille*); арабської (*Bedouin, couscous*); турецької (*janissary, kiosk*); датської (*mannequin, placard*).

Деякі науковці й дотепер розглядають французьку мову головним джерелом постачання лексичних інновацій. Однак, не зважаючи на домінуючу кількість лексичних одиниць французького походження у лексиконі англійської мови, в останні роки французька вже не посідає першу сходинку як мова-донор [2, с. 142]. Ми, в свою чергу, погоджуємося із зауваженням Зацного Ю.А., оскільки англійськими словниками інновацій останніх часів не зафіксовано нових лексичних одиниць французького походження. Останні надходження маркуються ХХ століттям [4, с. 392–394].

У зв'язку з тим фактом, що до словникового складу англійської мови була запозичена багата кількість лексичних одиниць французького походження, вплив цієї мови можна спостерігати й в словотвірчій системі мови-реципієнта. Англійська мова має велику кількість гетерогенних словотвірчих афіксів французького походження. Деякі частовживані словотвірні афікси було виокремлено із запозичених лексичних одиниць мови-донора. Так, наприклад, велика кількість французьких лексичних одиниць містить словотвірні елементи перехідного характеру **-ance, -ence**, які утворюють іменники від прикметників та дієслів і позначають процес, стан або властивість: *attendance, arrogance, consequence, intelligence, patience, sousveillance* тощо.

Словотвірчий елемент **-ess** утворює іменники які позначають жінок. Свого часу його було запозичено у складі слів *princess, baroness* та, згодом, він почав приєднуватися до власномовних основ: *adventuress, goddess, murderess, Shepherdess, tigress* тощо. Властивістю приєднуватися як до запозичених основ так і до власномовних характеризується багато гетерогенних елементів французького походження: **-able** (*readable*); **-age** (*courage, luggage*); **-ance** (*ignorance, hindrance*); **-ment** (*government, fulfilment*).

Науковцями були зафіксовані нові гетерогенні елементи французького походження, які останнім часом показують свою високу продуктивність [1, с. 193; 3, с. 8]. До частовживаних французьких елементів останніх років, в першу чергу, слід виділити **-savvy**. Елемент **-savvy** свого часу функціонував як самостійна сленгова лексична одиниця. Однак, згодом, спостерігається афіксалізація **savvy** та використання цієї лексичної одиниці у ролі словотворчого еле-

мента, який позначає «знання або навички у певній сфері, фахівця певної галузі». За участю гетерогенного елемента французького походження *-savvy* було утворено багато інновацій, що свідчить про його високу словотворчу активність: *computer-savvy, imaging-savvy, internet-savvy, market-savvy, media-savvy, Net-savvy, technosavvy, web-savvy*.

Сучасний гетерогенний елемент *-preneur* було виокремлено в процесі етимологічної реконструкції лексичної одиниці французького походження *entrepreneur* «підприємець». На думку науковців, це трапилось тому, що «для носіїв мови-реципієнта запозичене слово здавалося структурно складним, таким, що співвідноситься з «комплексним поняттям» [1, с. 224]. Даний постпозитивний словотворчий елемент бере участь у формуванні неологізмів, які позначають «підприємців різних галузей»: *infopreneur, potpreneur, technopreneur*. Наведені інновації є телескопними неологізмами, оскільки спостерігається злиття французької лексичної одиниці *entrepreneur* з іншими лексичними одиницями мови-реципієнта.

У порівнянні з французькою мовою, глосарій іншомовних лексичних одиниць німецького походження не є численним [4, с. 395–396; 5, с. 454–455]. Головним чином іншомовні лексичні одиниці німецького походження стосуються сфер хімічної промисловості, науки та геології: *feldspar, kieselguhr, nickel, sinter, spiegeleisen, wolfram* тощо. Серед неологізмів останніх декад можна виділити наступні: *allergy, autobahn, delicatessen, enzymes, foehn, frankfurter, geopolitik, schnapps, schnitze, sprouting, westpolitik*. Як свідчать надані приклади, сфери надходження неологізмів доволі різноманітні, що не дозволяє виокремити будь-яку домінуючу сферу мови-донора.

Стосовно німецьких запозичень, вважаємо доречним зауважити, що трапляються випадки, коли лексична одиниця ще не зафіксована англomовними лексикографічними виданнями останніх років [4; 5; 6; 7]. Однак, ми можемо спостерігати її використання у англomовних засобах масової інформації. Це стосується лексеми *freiheit* яка у мові-донорі позначає «свобода, воля; пільга; звільнення від податків». Хоча, як ми вже зазначали, глосарій німецьких неологізмів не відзначається численністю, однак науковцями та англomовними лексикографічними виданнями зафіксовані гетерогенні елементи німецького походження, які утворюють інновації та є продуктивними [1, с. 216; 4; 5; 6; 7].

Цікавою, на нашу думку, є поява постпозитивного словотворчого елемента *-burger*, який було виокремлено із лексичної одиниці німецького походження *hamburger* «гамбургер». Етимологічно неподільна вихідна лексема *hamburger*, у мові-донорі, зазнала так званої «реконструкції». В результаті словотворення за аналогією, в лексиконі англійської мови з'явилися неологізми за участю цього гетерогенного елемента: *bareburger, beefburger, bearburger, buffaloburger, deerburger, pastrami burger, sausageburger, seaburger*.

Продовжуючи кулінарну тематику, пропонуємо звернути увагу на постпозитивний елемент *-furter*, який було запозичено у складі німецької лексеми *frankfurter* «копчена ковбаса». Як і свій «соетнічний» елемент *-burger, -further* увібрав у себе семантику всієї вихідної лексеми і позначає «будь-який вид ковбаси». Однак, на відміну від *-burger*, він не відзначається високою продуктивністю, а інновації за його участю не є численними: *chickfurter, hamfurter*.

Важливо також звернути увагу на препозитивний гетерогенний елемент німецького походження *über-*, який має значення «супер-, сверх-, ультра-». Елемент *über-*, не зважаючи на недовгий термін використання у мові-реципієнті, вже увійшов до складу англomовних лексикографічних видань та, завдяки своїй доволі високої продуктивності, набув статусу префікса. Інновації, які утворені за участю *über-*, головним чином є іменники (*über-computer, über-journalist, über-oligarch*), однак трапляються випадки відприкметникового використання даного префікса (*über-hip, über-A-gay, ubersexual*). Тому можна з упевненістю говорити про його перехідний характер.

Вважається, що префікс *über-* успішно конкурує з латинським елементом *super-*. Однак, на нашу думку, не зважаючи на той факт, що *über-* зафіксовано англomовними лексикографічними

виданнями та його здатність утворювати деривати, *über-* не виявляє високої продуктивності. Тому ми вважаємо, що німецький елемент *über-* не може конкурувати зі своїм гетерогенним синонімом латинського походження *super-*.

Серед мов, які поповнюють словниковий склад англійської, певну сходинку займають лексичні одиниці інших країн Західної Європи. На відміну від французької та німецької мов, вони не відзначаються великою кількістю лексичних одиниць, які надійшли до лексики англійської. Однак, кожна із країн зробила певний внесок в збагаченні словникового складу англійської мови. Країни Західної Європи класифікуються нами згідно статистичному показнику, тобто кількості їх іншомовних одиниць у складі англійського лексику.

Запозичення з італійської та іспанської мов в словниковому складі англійської свідчать про культурні, економічні та політичні зв'язки між відповідними країнами. Англійський соціум зазнав певного впливу італійської та іспанської культур. Особливо це стосується сфер: кулінарії (*quinine, al dente, cassata, ciabatta, crostini*); мистецтва (*andante, aria, baroccio, basso, cameo, primadonna, stucco*); реалій країн-донорів (*conquistador, fandango, fiesta, patio*).

Вважаємо доречним наголосити, що деякі іншомовні лексичні одиниці італійського походження надійшли до лексики англійської мови опосередкованим шляхом, а саме – через французьку мову: *à l'improviste, bagatelle, catafalque, charlatan, espalier, jalousie, manège, maquette*. Іспанська, тим часом, сама слугувала мовою-посередником для надходження іншомовних лексичних одиниць до словникового складу англійської (головним чином із мов корінного населення Америки, країн Карибського басейну та Південної Америки). Ці неологізми, головним чином, стосуються флори, фауни та назв деяких товарів, які мають мексиканське, перуанське, бразильське або гаїтянське походження: *cocoa* (мекс.), *cacique* (інд.), *canoe* (гаїт.), *chilli* (мекс.), *chocolate* (мекс.), *cigar* (кубін.), *coca* (перуан.), *condor* (перуан.), *coyote* (мекс.), *guano* (перуан.), *llama* (перуан.), *maize* (гаїт.), *potato* (перуан.), *tobacco* (гаїт.), *tomato* (мекс.), *yucca* (гаїт.) тощо.

Стосовно кількості запозичених лексичних одиниць з інших країн Західної Європи, слід зауважити, що вони не є численними. Лексикографічними англійськими виданнями їх нараховується не більше декількох десятків: португальська (*amok, banyan, maraca, senhor, tanga*); голандська (*baas, kermis, kloof, vrou, woenerf*). Іноді кількість іншомовних лексичних одиниць не перевершує й десяти: шведська (*fartlek, glögg, varve*); угорська (*cimbalom, paprika*); фінська (*sauna, kantele*); румунська (*chal, vardo*) [4; 5; 6; 7]. Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що серед «непродуктивних» неологізмів країн Західної Європи мають місце лексичні одиниці, які, головним чином, позначають: реалії країн мов-донорів, представників відповідних націй, мистецтва (музики, танцю), кулінарії. Враховуючи той факт, що наведені лексичні одиниці відбивають специфіку країн-донорів, можна з упевненістю віднести їх до групи ксенізмів. На нашу думку, нечисленні надходження лексичних одиниць із мов Голландії, Португалії, Румунії, Швеції, свідчать про те, що дані країни Західної Європи не відігравали значної ролі в історії розвитку англійського суспільства та його культури.

Представниками англійського етносу була здійснена «етимологічна реконструкція» лексичної одиниці італійського походження *paparazzi* (множина від *paparazzo*). В результаті даної «операції» в словотворі англійської мови почав своє функціонування гетерогенний елемент *-azzi*. Інновації, за участю дериваційного елемента італійського походження, були утворені за аналогією до лексичної одиниці мови-донора: *peoplerazzi, rumorazzi, snaparazzi*. Враховуючи наведені приклади, можна зауважити, що дериваційні лексичні одиниці, з використанням постпозитивного елемента *-azzi*, мають значення «репортера будь-якої галузі».

Класичним прикладом використання гетерогенних елементів останніх років є редукований елемент препозитивного характеру *Euro-*, який є скороченою формою слова *Europe*. Головною ознакою цього гетерогенного елемента є його полівалентність, тобто можливість приєднуватися до будь-яких кореневих морфем. Враховуючи семантику елемента *Euro-*, можна з упевненістю стверджувати, що всі інновації за його участю пов'язані з Європейським Сою-

зом. Низка неологізмів з **Euro-** численна: *Euro-anxiety, euroblock, Eurocurrency, Euro-Disney, euro-dissident, Euro-dollar, Euro-enthusiast, Euro-establishment, eurofan, euro-summit, Eurotunnel, Euro-zone (eurozone)* тощо. Останнім часом також можна спостерігати появу наступних нових дериватів за участю **Euro-**: *Eurofighter, Eurofirst, Euro-initiative, Eurokid, Euronext, Europlug, Euroset, Eurotour*.

Постійна поява інновацій із **Euro-** свідчить про актуальність та продуктивність цього гетерогенного елемента на сучасному етапі. На нашу думку, це є наслідком домінування ЄС на політичній та економічній аренах світового суспільства. Ведучу роль ЄС в економічній галузі підтверджує численне використання лексичної одиниці **Eurobond** у англомовних ЗМІ з семантичним значенням «будь-якої облигації, яка продається поза межами країни, у валютному еквіваленті якої вона є». Розглядаючи елемент **Euro-**, можна говорити про його біфункціональність, оскільки він одночасно може виконувати роль словотвірного афікса та лексеми, яка позначає «грошову одиницю ЄС».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Стосовно іншомовних лексичних одиниць країн Західної Європи, слід зауважити, що, головним чином, збагачення лексичного складу англійської мови відбувається за рахунок повноцінних лексичних одиниць. Однак, не зважаючи на загальний вагомий внесок інновацій проаналізованих мов-донорів, не можна констатувати їх високий сучасний рівень конкуренції у порівнянні з іншими мовами, навіть класичними. Домінуюча кількість іншомовних лексичних одиниць країн Заходу надійшла до лексику англійської мови у минулі століття. Головним чином, як ми зауважували, вони стосуються реалій країн-донорів.

Зазначені країни не зробили будь-якого помітного внеску в культуру країн світового суспільства (окрім музичних термінів італійського походження). Показник узусу західних гетерогенних елементів (окрім французьких та німецьких) є незначним (**-azzi, -ista, Euro-**), однак ми вважаємо, що під впливом розвитку світового соціуму, політичних або економічних подій, ситуація може змінитися у будь-який час.

Перспективою подальшого дослідження вбачаємо детальний розгляд та аналіз етимологічно гетерогенних лексем певної окремої західноєвропейської країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єнікеева С.М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови : монографія. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2006. 303 с.
2. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 1998. 431 с.
3. Зацний Ю.А. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. 243 с.
4. Delahunty A. From Bonbon to Cha-cha Oxford Dictionary of Foreign Words and Phrases. New York, Oxford : Oxford University Press, 2008. 411 p.
5. Martin H. Manser. The Facts on File Dictionary of Foreign Words and Frases. New York: Checkmark Books, 2008. 469 p.
6. Mary Varchaver. The Browser's Dictionary of Foreign Words and Phrases. New Jersey : Castle Books, 2006. 269 p.
7. Rhodes Chloe. A Certain "Je Ne Sais Quoi" (The Origin of Foreign Words Used in English). London, 2009. 174 p.